

Kolmen kotimaan mies – professori Ilmar Talven syntymästä 100 vuotta

1 Johdanto

Olen taas matkalla, mietin siellä seisoessani. Mihin taas olen menossa ja mikä minua odottaa? – – Minne siis jälleen olin matkalla ja mikä minua mahtaa odottaa, kysyin itseltäni siellä meritulessa seistessäni, eikä vastausta tullut, sillä kukaan ei sitä pystynyt antamaan. Ajattelin, että täytyy vain yrittää ja luottaa siihen, että kaikki menee hyvin, sillä jos ei uskalla yrittää, ei pääse minnekään, ja sen jälkeen on myös turha valittaa jälkeensä. (Talve 2004, 290–291.)

Kuluvan vuoden tammikuussa tuli kuluneeksi sata vuotta Turun yliopiston ensimmäisen kansatieteen professorin Ilmar Talven syntymästä. Hänen uransa niin kansatieteilijänä kuin emigranttikirjailijana on ollut merkittävä, mutta hänen panostaan kansatieteeseen ei juuri ole käsitelty. Hänen syntymänsä satavuotisjuhluvuosi tarjoaa siihen oivan mahdollisuuden. Professori Talven elämänuraa on käsitelty tänä vuonna niin hänen synnyinmaassaan Virossa kuin Suomessa, jossa hänen mittava elämäntyönsä on ollut teemana kansainvälisessä seminaarissa syyskuussa. (Ks. <http://ilmartalve100.utu.fi/>) Tätä seminaaria varten on myös tehty haastatteluja, joissa pääsevät ääneen Talven alaiset ja hänen oppilaansa. (TYKL/AUD/1286–1292.)

Virolaissyntyisellä Talvella oli kolme kotimaata, kuten hänen lyhennetty suomenkielinen muistelmateoksensakin on nimetty. Ensimmäinen kotimaa oli Viro, josta hän joutui draamatisissa olosuhteissa pakenemaan. Vaiheikkaan ja pitkäksi venyneen matkan jälkeen toiseksi kotimaaksi tuli Ruotsi. Siellä pakolaisena, ”kutsumattomana vierana”, hän suoritti jatko-opinnot ja aloitti sekä tieteellisen että kaunokirjallisen uransa. Kolmas kotimaa oli Suomi, jossa hän teki pääasiallisen elämäntyönsä tiedemiehenä ja myös emigranttikirjailijana.

Ilmar Talven sukujuuret ovat Virumaan länsirajalla, mutta hän syntyi Inkerinmaalla Mgas-sa, jonne hänen vanhempansa olivat työn perässä tulleet. Inkerinmaalta he palasivat Viroon

1920. Asuinpaikaksi tuli ensin Otepää ja vasta myöhemmin Tapa, joka sittemmin Ilmar Talven koulukaupunkina oli merkityksellinen hänen elämässään. Jo kouluaikoina Tapassa heräsi Talven kiinnostus kansanperinteeseen, ja 1938 hän aloitti kansatieteen, kansanrunouden, viron kielen sekä viron ja yleisen kirjallisuuden opinnot Tarton yliopistossa (Talve 2004a, 90). Filosofian maisteriksi Talve ehti valmistua Tartossa 1942. Ilmar Talve oli avioliitossa viipurilaissyntyisen Liisa Kervisen (1922–1966) kanssa. Heille syntyi kolme lasta (Juhan-Kristjan, Anna ja Lauri).

Kun lukee Talvesta kirjoitettuja tai hänen antamia tietoja, niin syntymäpaikan kohdalla on vaihtuvuutta, sillä muun muassa Turun yliopiston virkaanastujaisitelmän kutsussa 1963 syntymäpaikaksi on laitettu Tartto. Timo J. Virtanen (2019) huomauttaakin, että tämä syntymäpaikan ”vaihtuminen” on tavallaan totta juuri akateemisen Talven syntymisen kannalta. Tartto oli hänelle tärkeä opiskelukaupunki, jonne hän palasi usein vanhoilla päivillään, kun se jälleen oli mahdollista.

Jo vuonna 1943 Talve pakeni Virossa vallan ottanutta Saksan armeijaa Suomeen ja liittyi vapaaehtoispataljoonaan. Tästä ajasta Talve kirjoitti myöhemmin teoksen *Juhanssonin matkat* (1961). Myöhemmin, vuonna 1944 hän palasi Viroon tarkoituksenaan paeta Ruotsiin. Silloin hän näki viimeisen kerran vanhempansa, joihin hän paljon myöhemmin sai kirjeyhteyden, mutta ei voinut enää koskaan tavata heitä. Ruotsiin hän pääsikin – läpi dramaattisten merimatkojen, joista ensimmäisen matkan katkaisi myrsky ja toisen venäläinen torpedo, sitten Saksan Gorenhafenin internointileirin ja Flensburgin kautta pakenemalla ensin Tanskaan. Koko pakomatassa ja Talven myöhemmissä elämänvaiheissa tulee esille se, miten hetkeen pitää tarttua ja hyödyntää ajankohta: *Carpe diem!* Tätä hän korosti myös muistelmissaan ja pohti sitä, miten hänellä oli nopeita päätöksiä tehdessään paljon onnea matkassa (esim. Talve 2004a, 243, 415.)

Jo Tukholmassa Talve oli mukana ulkovirolaisten kulttuuripoliittisessa toiminnassa, ja hänestä tuli merkittävä emigranttikirjailija. Tätä kirjailijanuraa hän jatkoi myöhemmin Suomesa. Talven merkitystä kaunokirjailijana on käsitelty Viron kirjallisuushistorian yleisesityksessä 2000-luvulla. (Grönholm 2004, 445.) Ruotsissa vietetystä ajasta tuli ratkaiseva myös Ilmar Talven myöhemmälle tieteelliselle uralle, sillä päästyään Tukholmaan hän saattoi jatkaa Tartossa aloittamiaan kansatieteen opintoja professori Sigurd Erixonin alaisuudessa Institutet för folklivsforskningissa heti vuonna 1945. Opintojen lisäksi Talve työskenteli Erixonin johdolla sekä Folkelivsforskningenin laitoksessa että Nordiska Museetissa. Museon ruotsalaiset työntekijät kutsuivatkin Erixonin laitosta Baltian instituutiksi sen baltialaisten työntekijöiden määrän vuoksi. (Talve 2004a, 228–229.)

Professori Erixonin vaikutus Talveen oli suuri ja hänen kauttaan Talve myös omaksui siihen aikaan modernit näkemykset kansatieteestä, jotka hän myöhemmin toi mukanaan Turun yliopistoon. Muistelmissaan Talve (2004a, 270) kirjoittaa usein olevansa kiitollinen Erixonille. Talve väitteli Tukholmassa saunoista ja kuivaushuoneista Pohjois-Euroopassa (*Bastu och torkhus i Nordeuropa*, 1960). Teos perustui laajaan kansainväliseen vertailuaineistoon, johon hän tutustui useissa arkistoissa ja museoissa Pohjoismaissa. Talve oli jo lisensiaatintyönsä jälkeen maininnut Erixonille halustaan kirjoittaa väitöskirja saunoista ja muista kuivatushuoneista, mutta Erixonilla oli ollut omia suunnitelmia niiden tutkimiseksi. Myöhemmin Erixon oli sitten sanonut Talvelle, että sauna on nyt vapaa [aihe]. (Mt. 264.) Aihe oli kuitenkin niin laaja, että Talve jätti väitöskirjaversiosta pois riihirakennukset.

2 Kolmas kotimaa

Kansatieteen oppiaine perustettiin Turun yliopistoon vuonna 1958, mutta professuuri vasta 1960. Kansatieteen opintoja oli voinut suorittaa aiemminkin, ja dosenttiopetusta antoivat muiden muassa Toivo Vuorela ja Niilo Valonen. (Hieta 2019.) Ilmar Talve toimi ensimmäisenä professorina viran perustamisesta vuoteen 1986 asti. Sitä ennen hän toimi tovin osa-aikaisena assistenttina ja viron kielen opettajana. Ennen uraansa Turussa Talve työskenteli Seurasaari-säätiön ja Kansallismuseon kylätutkimuksissa etupäässä eteläisessä Suomessa. Turussa Ilmar Talven edessä oli – hänen muistelmiensa mukaan – kolmas kotimaa, Suomi. Siellä hän teki mittavan elämäntyönsä tiedemiehenä ja jätti perinnöksi miltei tyhjältä luodun oppiaineen, joka erosi muista kansatieteen oppiaineista Suomessa, sekä mittavan arkiston kysely- ja valokuva-aineistoinen. (Anttila 1988, 12.)

1950- ja 1960-lukujen vaihteessa Suomessa oli kaksi kansatieteen oppituolia, Helsingin yliopistossa oppiaineen nimenä oli suomalais-ugrilainen kansatiede ja Åbo Akademiassa kansatieteen painotus oli kulttuurihistoriallinen pohjoismaisen kansanelämän tutkimus. Ruotsin vuosisilta Talve toi Turkuun uusia ajatuksia kansatieteestä, niinpä turkulainen kansatiede erosi heti alusta lähtien teemallisesti muista kansatiedettä opettavista laitoksista. Tuolloin 1950–1960-lukujen taitteessa Suomessa kansatieteen huomio oli vielä pitkälti kadonneessa talonpoikaiskulttuurissa. Suomalais-ugrilaisuuden tärkeys näkyi Helsingin oppiaineen nimessä ja vaikutti muun muassa professorin valintaan. Käynnissä oli prosessi kohti modernia Suomea, joten aloittaessaan kansatieteen kehittämisen Talve näki tutkimuksen painopistealueina uudet, aiemmas-ta poikkeavat kohteet. Tutkimuksen kohteeksi valittujen aihepiirien tarkoituksena oli Suomessa siihen asti vähän tutkittujen kansankulttuurin osa-alueiden kartoittaminen. Kansatiede laajeni käsittämään niin teollisuustyöväen ja ammattiryhmien tutkimisen kuin juuri teollistumiskaudella vaikuttaneen maaseudun murroksen sekä kaupunkikansatieteen. (Talve 1963, 21 js.) Nämä kaikki teemat, mutta erityisesti kaupunkikansatiede ja maaseudun muutoksen tutkiminen ovat tärkeässä osassa turkulaisessa kansatieteessä nykyäänkin, joskin hieman erinimisinä ja erilaisista näkökulmista. Vaikka turkulainen kansatiede Talven aikana lähti eri suuntaan kuin muut kansatieteen oppiaineet, mistään paradigman muutoksesta ei Talven aikanakaan ole ollut kyse professori J. U. E. Lehtosen mukaan (Lehtonen 1995, 180).

3 Kansatiede on positivistinen tiede

Talven Ruotsista tuomat ajatukset kansatieteestä ja sen roolista olivat ajankohtaan nähden poikkeavia ja tuoreita. Ne sopivat hyvin siihen malliin, jota sosiologian professori Esko Aaltonen oli hahmotellut Turun yliopiston kansatieteelle: sen tuli erota perinteellisistä ja historiallista kansantutkimusta jo opettavista kansatieteestä ja folkloristiikasta. Aaltosen mukaan ”on luonnollista, että sen suomalaisen etnologian, jolle Turun yliopistossa halutaan antaa sija sosiologian oheen tai suorastaan sen piiriin liittyvänä, on seurattava Ruotsin kansanelämäntutkimuksen rohkeata suuntautumista. Nykyetnologia joutuu sosiologian kanssa samoille tutkimusalueille. (– –) Keskeisellä sijalla tässä on tutkimus, joka pyrkii selvittämään perinteellisten tapojen ja muiden elämänmuotojen häviämistä sen muutoksen tieltä, minkä yhteiskunnan teollistuminen aiheuttaa.” (Aaltonen 1952, 13.)

Turussa kansatiede aloittikin toimintansa ja opetuksen sosiologian yhteydessä. Tämänkin vuoksi oli luonnollista, että kansatiede nähtiin yhteiskunnallisesti. Virkaanastujaisesityksessään

”Suomalainen kansatiede tänään ja huomenna” Talve loi suuntaviivoja tulevalle uralleen kansatieteilijänä Suomessa tarkastelemalla tutkimuksen lähtökohtia, menetelmiä, tavoitteita ja tehtäviä. Kansankulttuurin ja kansan uudelleenmäärittelyssä tuli ottaa huomioon yhteiskunnallinen kehitys ja teollistuminen 1800-luvun lopusta lähtien. Muutokset eivät suinkaan hajottaneet ja taannuttaneet kansankulttuuria, kuten muualla oli nähty, vaan ne muuttivat sitä, ja työväen ja kaupunkien väestö lisääntyi. Jo virkaanastujaisesityksessään Talve mainitsi nimen *etnologia*, jota hänen mukaansa piti tarpeen vaatiessa voida käyttää. Myöhemmin hän käsitteli nimityksiä kirjoittaen, ettei suomalaisessa ja vertailevassa kansatieteessä ole kyse yleisemmin vain etnologiasta tai vielä vähemmän antropologiasta. (Talve 1963, 10; Talve 1984, 59; Talve 2004a, 332; Mäki 2019.)

On mielenkiintoista, miten Sigurd Erixonin käsitykset siihen aikaan modernista kansatieteestä tulivat Turkuun oikeastaan kahta kautta, sosiologian professori Esko Aaltosen luonnostelmina ja myöhemmin Ilmar Talven kautta. Aaltosen ajasta kansatieteen alkuvuosina kirjoittaneen Hanneleena Hiedan (2019) mukaan:

Aaltonen teki havainnon, että siellä [Ruotsissa] folklivsforskning, jonka päällimmäinen auktoriteetti oli Sigurd Erixon, oli jo lähentynyt sosiologiaa tutkimalla siinä mielessä nykyaikaa, että pitäydytään ajassa, jonka voimme muistaa. Tutkimusobjektina siellä oli ihminen itse ja samalla se yhteiskunta, jossa ihminen elää. Yhtäältä pohjoismainen etnologia siis lähestyi sosiologiaa ja toisaalta pohjoismaiset sosiologit olivat lähentyneet folklivsforskningia.

Suomeen ja varsinkin Turun yliopistoon sovellettuna Aaltonen hahmotteli seuraavaa. Hänen mukaansa Turun yliopistossa Uno Harvan jalanjäljissä tulisi sosiologiaan edelleen sopia sekä etnologiaa että uskontotiedettä – toisin kuin Helsingin yliopistossa, jossa kansatiede ja folkloristiikka olivat erillisissä oppituoleissa ja jotka ylläpitivät perinteellistä ja historiallista kansantutkimusta. Aaltosen mukaan Turun yliopiston etnologian tuli kuitenkin olla jotain aivan muuta kuin Helsingin kansatiede. (Aaltonen 1952, 13; Hieta 2019.) Talven johtama oppiaine noudatti pitkälti näitä Aaltosen ajatuksia. Talve olikin tutustunut Aaltoseen jo aiemmin takajatuksenaan saada työpaikka Suomesta, sillä Ruotsissa työllistyminen näytti hänen mukaansa vaikealta. (Talve 2004a, 287.)

Jo 1958 Ilmar Talve kirjoittaa kansatieteen varhaisesta murroksesta, joka sittemmin tuli hänen johdollaan Turussa kansatieteen ohjenuoraksi. Tätä kansatieteen kohteen, kansan, muutosta hän piti tavoitteena viitaten siihen, miten kansa on keskieuropalaisessa tutkimuksessa käsitetty laajasti jo kauan. Miksi kansatiede Suomessa siis tutkisi vain agraaria maalaisväestöä, kun sen ulkopuolella jäisivät suuret yhteiskuntaryhmät? (Talve 1958, 434.) Talve kirjoittaa kansatieteen varhaisesta murroksesta seuraavasti:

Ajatus, että kansatieteen olisi tutkittava kansaa kokonaisuutena, sen kaikkia ryhmiä ja eri työaloja, ei ole Keski-Euroopan kansatieteelle ollut alunperinkään vieras. Niissä maissa teollistuminen kehittyi jo varhain pitkälle, joten tutkimuksen rajoittaminen pelkästään maalaisväestöön olisi merkinnyt laajojen yhteiskuntaryhmien poisjäämistä uuden tieteen piiristä. (Talve 1958, 434; Virtanen 2019.)

4 Yhdestä totuudesta moniäänisyyteen: kansa hajosi moniksi ryhmiksi

Professori Talven aikana kansatiede oli positivistinen, historiallinen ja myös kansallinen tiede. Kansatieteen kolme dimensiota, aika, paikka ja sosiaalinen sidonnaisuus, tulivat esille niin hänen opetuksessaan kuin tutkimuksessaankin. Historiallinen perspektiivi oli tärkeässä osassa, eikä opinnäytetöitä tehty vielä nykyajan tutkimuksen näkökulmasta. Vaikka Talvella oli omat vahvat käsityksensä, jotka näkyivät hänen opetuksessaan ja tuotannossaan, häntä voisi siitä huolimatta luonnehtia opettajana myös muita näkökulmia ymmärtäväksi tiedemieheksi, joskin alan lehtien sivuille on tallentunut myös hänen debattiaan kollegojen kanssa fiktion merkityksestä ja käytöstä tieteellisessä tutkimuksessa (ks. esim. Apo 1984a ja Apo 1984b vs. Talve 1984; Talve 1985). Hanna Snellman (2006, 140) huomauttaa luennoillakin usein kuullusta asiasta, miten Talve kritisoi sitä, että Pähkinäsaaren rauhan raja sai liian suuren merkityksen aiemmissa tutkimuksissa.

Me, jotka istuimme Talven johtamassa laudatur-seminaarissa 1980-luvulla, muistamme, miten hän oli lukenut juuri ilmestyneen *Kulturanaly*s-kirjan ja kritisoi sitä lisäten vielä, että tätä kirjaa ei pidä näyttää nuoremmille opiskelijoille eli perus- ja aineopintoja tekeville, koska voivat vielä uskoa sitä. Näissä Talven johtamissa seminaareissa olivat mukana niin pro gradun kuin väitöskirjojen tekijät. Hän esitteli niissä myös uutta kansainvälistä kirjallisuutta. Seminaareihin saattoi osallistua, vaikka oma pro gradun aihe ei ollut vielä selvillä. Talve luki paljon ja jakoi myös lukemaansa opiskelijoille muun muassa kirjaesimerkkien muodossa. Olen kollegojen kanssa jälkikäteen pohtinut, oliko tämän kritiikin tavoitteena sittenkin saada meidät opiskelijat lukemaan kyseinen kirja, joka kansatieteessä on myöhemmin merkinnyt paljon. Monissa pro graduissa on tämän jälkeen käytetty kulttuurianalyysejä.

Ollessaan professorina Turun yliopistossa Talve vei suomalaista kansatiedettä uusille urille. Hän halusi uudistaa oppiaineen kannalta keskeiset käsitteet *kansa* ja *kansankulttuuri* siinä onnistuen. Kansatieteen ala laajeni aiemmasta talonpoikaisen kansankulttuurin tutkimuksesta kaikkiin suomalaisen kansan kerroksiin ja aikatasossa tutkimuskohteeksi tuli menneisyyden lisäksi myös nykyaika. (Talve 1963, 21, 25, 34–37.) Alkuvaiheissa opiskelijoilla ei ollut aineistoa, jota olisi voinut käyttää erilaisiin seminaaritöihin ja tutkimuksiin, joten arkiston kokoaminen oli monessakin mielessä tarpeen. Talve aloitti laajamittaisen kysely- ja keruutoiminnan edellä mainituista teemoista. Kyselyvastaukset, keruut ja haastattelut sekä eri tasoiset opinnäytteet lisättyinä laajalla valokuva-aineistolla on arkistoitu nykyiseen historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon, jonka alku on nähtävissä juuri Talven keräämisissä aineistoissa. (Leimu 2005, 77–79; Hieta 216, 60.) Arkistoon tallennetaan tänä päivänäkin kaikki proseminaari- ja pro gradu -tutkielmat sekä niitä varten kerätyt aineistot. Esimerkiksi arkiston vanhoja kansatieteellisiä kyselyaineistoja käytetään ahkerasti, sillä ne – samoin kuin muu kenttätö-aineisto – voivat tänään antaa vastauksia erilaisiin kysymyksenasetteluihin kuin keruuvuonna. Talve toi myös omat Ruotsissa keräämänsä kenttätömatkojen muistiinpanot ja valokuvat Turkuun. Esimerkiksi hänen metsäsuomalaisten parista keräämäänsä aineistoa on viimeksi hyödyntänyt dosentti Eero Sappinen (2019) Värmlannin metsäsuomalaisia käsittelevässä teoksessaan.

Ilmar Talven tieteellinen tuotanto on poikkeuksellisen laaja ja monipuolinen. Tutkijana häntä on luonnehdittu empiirikoksi, jonka teksti pohjautui yksityiskohtaiseen tiedonhallintaan. (Anttila 1988, 16.) Se tulee selvästi esille hänen teoksissaan. Talven tieteellisenä pääteoksena voi

pitää *Suomen kansankulttuuria*, joka ilmestyi ensimmäisen kerran jo vuonna 1979. Myöhemmin siitä on otettu uusintapainoksia, ja se on julkaistu myös englanniksi (1997) ja unkariksi (2000). (Leimu 2007, 142.) Kirja kertoo nimensä mukaisesti suomalaisesta kansankulttuurista, josta vanhojen suomalaisten vähemmistöjen osuus on rajattu ulkopuolelle. Esimerkiksi Lappi ja saamelaiset sivuutettiin miltei kokonaan tästä teoksesta johtuen osaksi arkistoihin ja museoihin tallennetusta aineistosta, joka keskittyi suomalaisia koskevaan tietoon. (Ruotsala 2002; Snellman 2006, 144–145; Ruotsala 2009, 174 js.) Oppiaineen nimi, suomalainen ja vertaileva kansatiede, kertoi jo, keitä kuului kansatieteen kansaan. Kun ajattelee perinteistä jakoa aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriin, niin vaikka Talven kirja keskittyi perinteisesti kansatieteelle leimallisiin ilmiöihin, siinä on myös mukana kansanusko, kansanrunous, kansanmusiikki ja -tanssi sekä pelit ja leikit. Talve esitteli laajan kuvan suomalaisesta yhteiskunnasta, jossa olivat mukana niin kaupungit kuin teollisuusyhdyskunnat. Kansankulttuurin yleiskuvasta ja sen myötä kansankulttuurin alueellisesta jakautumisesta tuli esille se, miten kansankulttuuri on jatkuvasti muuttunut yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosprosessien mukana. Nämä Talve satoi sekä ajallisiin että alueellisiin muutoksiin. (Ks. Talve 1979, 278 js.)

Talven pitämien luentojen aiheet olivat laajoja niin teemallisesti kuin maantieteellisesti. Mieleen painuneeksi luentosarjaksi monet mainitsivat juuri Euroopan kansankulttuurin (TYKL/AUD/1289, 1290, 1291). Tästä aiheesta on myös hänen jäähyväisluentonsa ”Eurooppa ja Suomen kansankulttuuri”. Valintaan oli useita syitä. Jäähyväisluennossaan Talve syvensi viimeksi pitämänsä luentosarjaa. Lisäksi vaikka oppiaineen nimenä oli ollut suomalainen ja vertaileva kansatiede, oli sen sisältönä ollut uuden määrittelyn mukaan Suomen ja muun Euroopan kansankulttuuri. Opetuksessa Talve oli omien sanojensa mukaan ”määrätietoisesti pyrkinyt kytkemään Suomen kansankulttuurin ilmiöt niiden eurooppalaiseen taustaan”. Ilman tätä eurooppalaista taustaa niitä ei Talven aikana esitettykään. (Talve 1986, 3–4.)

Talven alaiset ovat luonnehtineet häntä äärimmäisen järjestelmälliseksi ja ahkeraksi tiedemieheksi. Hänen erinomaista muistiaan, laaja-alaisuuttaan ja ulkomaisia verkostojaan sain itsekin hyödyntää 2000-luvun taitteessa, jolloin olin töissä oppiaineessa. Niille, jotka tutustuivat häneen paremmin, saivat tutustua Talveen seuramiehenä ja hänen sarkastiseen huumorintajuunsa. (TYKL/AUD/1286–1292; Leimu 1999, 143.)

Monet Talven aikana aloitetuista väitöskirjoista ovat valmistuneet myöhemmin, useimmat vasta 2000-luvulla, sillä hänen aikanaan hänen oppilaistaan väitteli vain Pekka Leimu. Myöhemmin valmistuneet väitöskirjat jatkoivat kirjoittajan aiemmin aloittamia tutkimuksia (Nurmi 1989), toiset taas valmistuivat työelämän kiireiden jäätyä taakse (Sappinen 2000; Aukia 2010; Puhakka 2011). Talven oppilaiden ja myöhempien kollegojen haastattelujen mukaan heidän työtaakkansa oli monesti niin suuri, että aikaa omalle väitöskirjatutkimukselle ei jäänyt. (TYKL/AUD/1287, 1288, 1289, 1290, 1291.)

5 *Kansankulttuurista ihmisten arkeen*

Kun aiemmin tutkimuksen sanottiin koskevan kansankulttuuria, niin tänä päivänä se on arkielämän tutkimusta. Tosin arki on ollut kansatieteellisen tutkimuksen keskiössä koko ajan, sillä tutkimuskohteena on ollut ihmisten jokapäiväinen elämä. Professori Talve seuranneet professorit Matti Räsänen ja Pekka Leimu ovat osaksi jatkaneet Ilmar Talven aloittamia teemoja, sillä Räsänen oli yksi kansatieteellisen kaupunkitutkimuksen uranuurtajia jo ennen

kuin hän tuli Turkuun professoriksi Talven jälkeen. (Esim. Räsänen 1987, 72; Räsänen–Lehtonen 1977.)

Tärkeä osa turkulaista kansatiedettä on ollut tehdastyöntekijöiden arjen tutkiminen. Talven oppilas Pekka Leimu (1983) jatkoi Ilmar Talven aloittamaa työväentutkimusta, ja aiheena hänellä oli Forssan tekstiilitehdas. Talven perintö jatkuu myös aivan viimevuotisissa väitöskirjoissa. Mielenkiintoista on, miten tietyt tutkimusaiheet ja aineistot antautuvat uusille kysymyksenasetteluille, sillä Maria Vanha-Similä (2017) tutki Forssan tekstiilitehtaalaisia, mutta nyt perheen näkökulmasta. Yhtenä aineistona hänellä oli jo Talven aikana tehty kysely tehtaalaisista ja Pekka Leimun tutkimukset.

Ennen väitöskirjaansa Talve (2004a, 136) kirjoitti olevansa kiinnostunut yhteiskunnallista kansankulttuurista. Yksi tärkeä Talven aihepiireistä oli maaseudun murros, jota käsitellään edelleen useissa tekeillä olevissa väitöstutkimuksissa. Muun muassa Jussi Lehtosen (2016) väitöskirja *Skenaarioita maaseudun palveluista* edustaa tätä. Tätä tutkimusta voi tänään kutsua yhteiskunnalliseksi etnologiaksi tai kansatieteeksi. (Fingerroos ym. 2018.)

Turun kansatieteessä esinetutkimus ei, kiinnostavaa kyllä, ole saanut suurta jalansijaa. Toki oppiaineesta valmistuneet ovat työllistyneet – erityisesti aiemmin – kulttuurihistoriallisiin museoihin. Museologian tultua oppiaineeksi kansatieteen museokurssia ei enää tarvittu ja myös esinekurssit ovat jääneet opetuksessa vähemmälle.

Talven oppilaat ovat arvelleet, että Talve halusi Ruotsista Suomeen, jossa hän ei kokenut olevansa ulkomailla. Jo Tartossa opiskeluaikoina hän oli vierailut joissakin eteläsuomalaisissa kaupungeissa, kuten Viipurissa ja Helsingissä. Turku muistutti häntä jonkin verran ensimmäisestä opiskelukaupungista Tartosta. (Talve 2004a, 294; TYKL/AUD/1291.) 1970-luvun lopulla eräässä Ruotsin suomenkielisen radion haastattelussa Talve pohti oman taustansa ja kolmen kotimaan merkitystä. Vaikka hän kertoi asuneensa silloin Suomessa jo yli 25 vuotta ja tuntevan sa solidaarisuutta Suomea ja suomalaisia kohtaan, hän sanoi painokkaasti olevansa virolainen: ”Olen eestiläinen syntyperältäni, en minä siitä pääse.” (Juha Tainion tekemä ohjelma.)

6 *Vihdoin Viroon*

1990-luvun alussa Euroopan kartalla ja erityisesti silloisessa Neuvostoliitossa ja Baltian maissa tapahtui suuria muutoksia. Tällöin Turun yliopiston kansatieteessä elettiin mielenkiintoisia hetkiä, sillä emeritusprofessori Talve seurasi synnyinmaansa tapahtumia reaaliajassa. Kuunneltuaan Viron uutisia edellisen yön ja aamun Talve kertasi tapahtumat oppiaineen iltapäiväkahvilla. Näitä virolaisen emigrantin näkökulmasta olevia katsauksia riitti aina Viron uudelleen itsenäistymiseen asti, jonka jälkeen myös professori Talve pääsi vierailemaan synnyinmaassaan, jonka hän oli jättänyt edellisen kerran vuonna 1944. Talve toki oli luvannut matkustaa Viroon, mutta vasta demokraattiseen, itsenäistyneeseen maahan. Tämän hän oli viimeksi toistanut emigranttikirjailijoiden kokouksessa, josta otettu haastattelupätkä näytettiin Viron televisiossa. (Talve 2004a, 426, 437.)

Talve matkusti uudelleen itsenäistyneeseen Viroon syksyllä 1991. Tästä matkasta teki televisiodokumentin kansatieteestä valmistunut toimittaja Jari Hakkarainen. Dokumentti on nähtävissä Ylen Elävä arkisto -palvelussa (<https://areena.yle.fi/1-4348051>). Tämän matkan jälkeen professori Talve teki useita matkoja Viroon.

Päästyään eläkkeelle 1986 Talve jatkoi sekä tieteellistä että kaunokirjallista uraansa. Tieteellisistä teoksista voi mainita esimerkiksi Suomenlahden luovutettuja saaria käsittelevän teoksen, jota varten myös opiskelijat tekivät seminaaritöitä näistä saarista. Talven kirjoittama kolmiosainen omaelämäkerta julkaistiin viroksi 1990-luvun lopussa: *Kevad Eestis* (1997), *Kutsumatu küililine* (1998) ja *Kolmas kodumaa* (1999). Suomeksi se julkaistiin lyhennettynä *Kolme kotimaata* vuonna 2004. Talve julkaisi myös 800-sivuisen yleisesityksen Viron kulttuurihistoriasta vuonna 2004 (*Eesti Kulttuurilugu*). Ilmar Talve kuoli 21. huhtikuuta 2007, ja hänet on haudattu Turkuun.

Professori Talve oli Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry:n perustajajäseniä. Hän toimi aktiivisesti myös Suomen Kielen Seurassa. Esimerkiksi *Sananjalan* 30. numero omistettiin professori Talvelle hänen täyttäessään 70 vuotta. Professorina ollessaan Talve suhtautui erittäin myönteisesti kansatieteen opiskelijoiden ainejärjestöön NEFA:an.

HELENA RUOTSALA

helru@utu.fi

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kansatiede

20014 Turun yliopisto

Lähteet

Painamattomat lähteet

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkisto, TYKL/AUD/1286-1292. Ilmar Talven kollegojen, oppilaiden ja aikalaisten haastatteluja vuosina 2018-2019, tehnyt Eija Schwartz.

Painetut lähteet

ANTTILA, VEIKKO 1988: Humanistin muotokuva: Ilmar Talve seitsenkymppinen. *Sananjalka* 30, 11–16.
APO, SATU 1984a: ”Kansankulttuurimme kaksi kuvaa”. *Kotiseutu* 75 (1), 6–10.

——— 1984b: ”Ei unohteta Ilmar Talvea”. *Kotiseutu* 75 (3), 13.

AUKIA, MARKKU 2010: *Lapsset olkoot ihmisiksi. Suomen talonpoikaiskotien hiljainen kasvatus*. Turun yliopisto.

FINGERROOS, OUTI – LUNDGREN, MAIJA – LILLBRÖÄNDA-ANNALA, SANNA – KOSKIHAARA, NIINA. (toim.) 2018: *Yhteiskuntaetnologia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

GRÖNHOLM, JOUKO 2005: Ilmar Talven vaelluksia sanataiteessa ja kansatieteessä. Jälkisanat teokseen Ilmar Talve: *Kolme kotimaata*, 444–449. Aurora, Turku.

HIETA, HANNELEENA 2017: Kyselyt arkistohoidollisesta näkökulmasta. Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. PIRJO KORKIAKANGAS, PIA OLSSON, HELENA RUOTSALA ja ANNA-MARIA ÅSTRÖM (toim.): *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 59–79. Ethnos ry, Helsinki.

——— 2019: Kansatieteen opetus Turun yliopistossa ennen kansatieteen laitosta. Saatavissa http://ilmartalve100.utu.fi/?page_id=1604 [viitattu 1.7.2019].

Kutsu kuulemaan sitä julkista esitelmää, jonka Turun yliopiston suomalaisen ja vertailevan kansatieteen professori, filosofian tohtori, Ilmar Talve pitää virkaanastujaisissaan helmikuun 6. päivänä 1963 klo 19. 1963. Turun yliopisto.

LEHTONEN, JUHANI U. E. 1995: Abschied von der Ethnographie? *Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum* 10.–15.8.1995, Pars I, 177–181. FU8, Jyväskylä.

- LEHTONEN, JUSSI 2016: *Skenaarioita maaseudun palveluista. Kaupat, kirjastot, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin*. Turun yliopisto.
- The Legacies of Professor Ilmar Talve – Kansainvälinen seminaari 100 vuotta Ilmar Talven syntymästä. Saatavissa <http://ilmartalve100.utu.fi/> [viitattu 6.8.2019].
- LEIMU, PEKKA 1983: *Forssa – Elämää tehtaan pillin mukaan – Tutkimus Forssan puuvillatehtaan työntekijöistä 1840-luvulta 1980-luvulle*. Museovirasto, Helsinki.
- 1999: Ilmar Talve (1919–2007). *Sananjalka* 49/2007, 141–143. Saatavissa [https://doi.org/10.1016/S0033-8338\(07\)73742-6](https://doi.org/10.1016/S0033-8338(07)73742-6)
- 2005: Kyselyt. PIIRJO KORRIKANGAS, PIA OLSSON ja HELENA RUOTSALA (toim.): *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 1, 77–88. Ethnos ry, Helsinki.
- MÄKI, MAIJA 2019: Hallintoa ja humanismia – Ilmar Talve yliopistolaisena. Saatavissa http://ilmartalve100.utu.fi/?page_id=1631 [viitattu 1.7.2019].
- NURMI, VIRPI 1989: *Lasinvalmistajat ja lasinvalmistus Suomessa 1900-luvun alkupuolella*. Kansatieteellinen arkisto. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- PUHAKKA, MARTTI 2011: *Rukoile ja työtä tee. Onni Puhakan kehitys innovaattorista oman tien kulkijaksi*. Turun yliopisto.
- RUOTSALA, HELENA 2002: *Lappi kansatieteen tutkimuksessa*. Painamaton luento 9.11.2002.
- 2009: Kovan leivän alue vai viinitie? Kulttuurialueita konstruoivasta kansatieteestä eurooppalaiseksi etnologiaksi. MARIA LÄHTEENMÄKI (toim.): *Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*, 170–196. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- RÄSÄNEN, MATTI 1987. Das Volk in der Stadt. Über die theoretisch-methodische Annäherungsweise der ethnologischen Stadtforschung. BO LÖNNQVIST, MATTI RÄSÄNEN ja ILDIKÖ LEHTONEN (toim.): *Dorf- und Stadtkultur*, 79–92. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- RÄSÄNEN, MATTI – LEHTONEN, JUHANI U.E. 1977. *Kaupunkikansatieteen ongelmia*. Jyväskylän yliopisto, Kansatieteen laitos.
- SAPPINEN, EERO 2019: *Värmlannin metsäsuomalaiset. Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- SNELLMAN, HANNA 2006: Kovan leivän ja pitkän piimän rajoilla. MARIA LÄHTEENMÄKI (toim.): *Alueiden Lappi*, 136–147. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- TAINIO, JUHA [sine anno]: Ilmar Talven haastattelu Sisuradion ohjelmassa. Kirjoittajan hallussa.
- TALVE, ILMAR 1958: Kansatiede ja murroskausi. Työväestön, eri ammattien ja kaupunkikulttuurin tutkimuksesta. *Suomalainen Suomi*.
- 1960: *Bastu och torkhus i Nordeuropa*. Nordiska Museets handlingar 53. Nordiska Museet, Tukholma.
- 1961: *Johanssonin matkat*. [Juhansonin reisiräjä]. Karisto, Hämeenlinna.
- 1979: *Suomen kansankulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1984: ”Kriittisiä reunahuomautuksia”. *Kotiseutu* 75 (3), 152–153.
- 1985: ”Kansankulttuuri ja kansan kurjuus”. *Kotiseutu* 76 (1), 53.
- 1986: Eurooppa ja Suomen kansankulttuuri. Professori Ilmar Talven jäähyväisluento Turun yliopistossa 28.2.1986. *Informatio* 49/1996, 1–17.
- 1997: *Finnish Folk Culture*. *Studia Fennica Ethnologica* 4. Finlit, Helsinki.
- 2000: *A finn népkultúra*. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen.
- 2004a: *Kolme kotimaata*. Aurora, Turku.
- 2004b: *Eesti kultuurilugu. Keskaja algusest Eesti iseseisvuseni*. Ilmamaa, Tallinna.
- Talven matkassa. Ilmar Talven paluu Turusta kotiin Viroon 47 vuoden maanpaon jälkeen vuonna 1991. Yle, kotimaan katsaus, toimittaja Jari Hakkarainen. Saatavissa <https://arena.yle.fi/1-4348051> [viitattu 6.8.2019].
- VANHA-SIMILÄ, MARIA 2017. *Yhtiöön, yhtiöön! Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla*. Kansatieteellinen arkisto 58. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- VIRTANEN, TIMO J. 2019: Talven kaupungit – matkalla urbaaniin etnologiaan. Saatavissa http://ilmartalve100.utu.fi/?page_id=1619 [viitattu 1.7.2019].